

## Glocalization and sustainability: possibility for localities?

*Glocalizace a sustainability: východisko pro lokality?*

Alois HYNEK<sup>a</sup>, Břetislav SVOZIL<sup>b</sup>, Tomáš VÁGAI<sup>c</sup>, Jan TRÁVNÍČEK<sup>d</sup>, Jakub TROJAN<sup>e</sup>

<sup>a</sup>Technická univerzita Liberec, Masarykova univerzita, alois.hynek@tul.cz

<sup>b</sup>ZŠ Deblín, UP v Olomouci, svozil@mail.muni.cz

<sup>c</sup>Technická univerzita Liberec, Masarykova univerzita, tomas.vagai@tul.cz

<sup>d</sup>Masarykova univerzita, jan.travnicek@mail.muni.cz

<sup>e</sup>Masarykova univerzita, VŠOH Brno, trojan@sci.muni.cz

---

### Abstract

The paper deals with application of neo-endogenous development strategy of the illustrative locality of Deblínsko. Neo-endogenous paradigm builds on identification and activation of endogenous potentials, emphasize on ability to learn and innovate, while it becomes their glocalization strategy that determines their position in the social construction of spatiality. This type of strategy plays important role in socially constructed organization of spatial interconnections within global world.

Work in case study area of Deblínsko emphasize on uncover of social networks, which are based on power relations. Theorize of power is according to "late" Foucauldian notion of power relations as a process and strategy, more than subject held by particular group or class.

**Keywords:** neo-endogenous development, glocalization, locality, sustainability, Deblínsko, Frýdlantsko

**Klíčová slova:** neo-endogenní rozvoj, glocalizace, lokality, trvalá udržitelnost, Deblínsko

---

### 1. Úvod

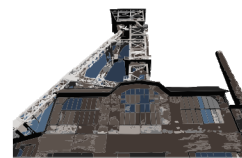
Globalizace vyvolává dva typy reakcí, které se prostorově nestejněměrně projevují. První z nich je homogenizace/uniformita, která se v některých souvislostech označuje jako McDonaldizace. Druhou reakcí je diferenciacie – tedy proces zcela opačný. Má za následek posilování lokálních specifík, impulsů, místních vazeb, tradic, nebo dokonce vede k jejich znovunalezení, probouzení často vytrácející se identity atd. S druhou reakcí je úzce propojena tzv. glocalizace (pojem Rolanda Robertsona, 1992) nebo-li procesu implementace cizorodých globálních prvků na lokálních trzích. Glocalizace v sobě zahrnuje prostorovost, ve kterém se kloubí globální rozhled v úzkém provázání s lokalitou. Tento koncept ze své podstaty rozměňuje klasickou polarizaci prostoru, která úzce podřizuje lokality globální úrovni, kdy se často lokalita = exkluze. Glocalizace se netýká pouze ekonomické sféry, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale pokrývá i sféry další, např. kulturní. Přesto její základ je právě v obchodu, kdy zejména nadnárodní firmy, aby se byly schopny uchytit na místech, které leží mimo jejich civilizační kontext, zvolily strategii ('globální lokalizace'): myslí globálně a jednájí lokálně (Agenda 21). Jinak řečeno – chce-li firma slavit úspěch v hledání nových odbytišť musíš být schopna přizpůsobit se a respektovat lokální hodnoty. Glocalizace, která pracuje s globálními myšlenkami a zdůrazňuje význam jazyka a kultury, ve svých důsledcích způsobuje kulturní hybridizaci.

Glocalizace stejně jako principy sustainability souvisí s decentralizací (oslabení vlivu státu, princip bottom-up) – podporou lokálních iniciativ, klade důraz na místní hodnoty a podmínky, vede k diverzifikaci, fragmentaci, podporuje rozmanitost atd. Už z těchto výše zmíněných vět vyplývá, že jako vhodné či spíše nezbytné se jeví vzájemné propojení glocalizace s principy sustainability – otevření zejména environmentálních otázek.

Dodržování principů glocalizace/sustainability může vést ke kvalitativní změně lokalit. Pokud strategie, programy rozvoje, akční plány atp. nerespektují místní potřeby, nemohou způsobit dlouhodobě kvalitativní změnu a spíše narazí na častý problém, že se 'zhora' zavádí něco, o co nikdo nestojí (top-down princip). Prosazují se změny, které jsou finančně podpořeny často v oblastech, kde běžní občané žádnou změnu nevyžadovali ba ani nechtěli. Stále častěji probíhá diskurz o tom, co je cílem regionálního rozvoje a stále častěji se objevují odpovědi, že to je i 'konzervace' současného stavu. Aktuální regionální politika (definovaná např. ve Strategii regionálního rozvoje České republiky na roky 2007-2013) také mnohdy neumožňuje svými koncepčními dokumenty prostor pro konzervační aktivity. Kroky k nivelizaci disparit jsou zakotveny i v základních dokumentech evropské regionální politiky a politiky hospodářské a sociální soudržnosti. Její aplikace formou dotačních programů pak často nutí představitele obcí soustředit rozvoj lokality/regionu jen určitým směrem,



# XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010



který je dán postavením koncepčního dokumentu vyšší úrovně (např. regionální operační program, tematické operační programy atp.).

Principy globalizace, stejně jako sustainability, se prostorově projevují s rozdílnou vahou. Globální myšlenky, produkty, mediální sdělení atd. dopadají na jednotlivé lokality, které jsou v dnešní době častými příjemci kapitálu/financí, se kterým mohou relativně svobodně zacházet. Globální zprávy tedy dopadají na lokální měřítko, ale záleží na tom, jak jsou tyto zprávy v jednotlivých lokalitách dekódovány nebo-li interpretovány. Při vhodné interpretaci se komunita může stát prostředkem, který distribuuje svá lokální specifika (odlišnosti, alternativu, tvořivost) do globálního světa. Nastává oboustranná komunikace, ve které lokalita není pouhým příjemcem inovací, ale sama je produkuje. Z toho také vyplívá rozlišování lokalit 'kvalifikovaných a nekvalifikovaných'. Nebo-li lokalit, ve kterých je - politická reprezentace/komunita/aktéři schopna efektivně směřovat ke společnému cíli, a ve kterých naopak není. Než o čistou neschopnost se spíše jedná o nedostatečný zájem politické reprezentace o další vzdělávání a nechuť aktérů/komunity aktivně participovat na komunitních procesech a iniciovat změny. V tomto ohledu se zmiňuje pojem meritokracie - vláda nejspolehlivějších odborníků, což je ale velmi idealistická myšlenka. Na druhou stranu existuje mnoho lokalit, ve kterých nedochází k rozvoji; ne proto, že by ho občané nechtěli, ale proto, že neznají další možnosti a cesty: není zde nikdo kdo by je na ně navedl. V tomto kontextu je příznačné zmínit teorii pocházející z první poloviny 90. let 20. století a nahrazující do té doby inovativní teorie výrobních okrsků nebo flexibilní specializace – teorii učících se regionů, jejímž protagonistou je především Lundvall (1992) a na konci devadesátých let také Malmberg a Maskell (2002) aplikující tuto teorii v souvislosti s tvorbou klastrů. V této teorii jsou považovány za nejstrategičtější „surovinu“ znalosti a učení je rozhodující proces vedoucí ke konkurenceschopnosti. Každá lokalita (i hierarchicky vyšší celky), přeneseně podle Cooka (1995), by měla čerpat se silné společné identity aktérů, schopnosti umět najít, zpracovat a interpretovat informace, učit se a čerpat z podpory od institucí, které mezi sebou kooperují.

## 2. Neo-endogenní rozvoj

Snaha o propojení tendencí společných konceptům globalizace a sustainability v kontextu lokalit je patrná v souvislosti s různorodými přístupy ke kvalitativním změnám života jednotlivých komunit v rámci diskurzu regionálního rozvoje. Teoretickým východiskem, propojujícím v sobě různé roviny od úrovně globální až po lokální, obracejícím se k probuzení skrytých potenciálů lokalit/ komunit při spojení jejich vlastní aktivity koordinované s institucionální podporou, je koncept neo-endogenního rozvoje (NER) o němž hovoří Chris Ray 2006 v rámci monografie Cloke, Marsden,

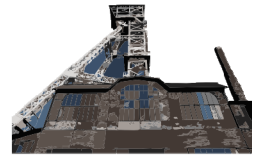
Mooney 2008. Prezentované pojetí překračuje rámec chápání regionálního rozvoje v rámci jeho endogenního směřování jak o něm hovoří např. Binek a kol. 2007, Ježek 2007, Spišiak 2005, či 106. číslo sborníku ČGS Geografie 2001. V českém geografickém prostředí je v tomto ohledu inspirativní publikace Hynek, Hynek, Schrefel, Herber 2007, Hynek, Svozil, Trávníček, Trojan, Vágai 2010.

Neo-endogenní rozvoj staví na dvou základních teoretických východiscích konceptualizujících sociální a hospodářské prostředí do dvou následujících principů:

*a) sociální ekonomie* - vymaňující se ze strukturalistického pojetí ekonomického prostředí a sociální dimenze života prostřednictvím teze o propojení ekonomických aktivit s jejich širším sociálním kontextem (Sayer a Walker, 1992), zahrnujícím potenciál ke zhodnocení forem kapitálu/potenciálů majících zásadní roli pro život lokalit/komunit. Bourdieu (1973, 1986) v tomto smyslu hovoří o kapitálu kulturním, sociálním a vzdělávacím. Při akceptaci těchto východisek je nezbytnou podmínkou opuštění binárního pojetí vztahu společnosti a přírody, umožňující práci s fenomény stojícími mimo čistě materiální chápání oblasti hospodářského a sociálního života. V tomto smyslu hovoří také Blažek a Uhlíř (2002) o institucionálních teoriích regionálního rozvoje z nichž pozornost směřujeme především k učícím se regionům (Blažek a Uhlíř, 2002; s. 158-163), rozšiřující jeho diskurz právě o fenomény uchopitelné spíše díky jejich kvalitě, mající přitom také materiální avšak obtížně kvantifikovatelný charakter.

V tomto směru jsou klíčovými tématy sociální ekonomie pracovní příležitosti a trh práce. V rámci jejich uspořádání je klíčové udržení rovnováhy mezi potřebami komunity/ lokality v širším kontextu globálního světa. Jakmile je tento podřízen globálnímu kapitalismu zaměřeného na akumulaci hmotného zisku v rukou největších (nadmárodních) společností, dochází k reprodukci individualismu, potlačující vedomí sounáležitosti a solidarity mezi jednotlivými členy komunity směrem k re/produkci nerovných vztahů na trhu práce. Ty mají dalekosáhlé důsledky nejenom v oblasti ekonomické, potažmo sociální. Jsou determinující pro směřování lokalit/ komunit ve využívání jejich kapitálu v širším kontextu (Bourdieu, 1986) zahrnujícího také její potenciál/ kapitál přírodní.

V kontextu výše řečeného může k naplňování tohoto principu v rámci neo-endogenního rozvoje docházet skrze podporu re/produkce v rovině lokální participace, mapování potenciálních zdrojů (aktivních, skrytých) zakořeněných v komunitách, spolu/ definování účelu a cílů takového rozvoje v širších souvislostech jako je tomu např. u velmi těžko definovatelné a rozdílně pojmované kvality života.



*b) ekonomická koordinace* - její nezbytnost se projevuje se změnami souvisejícími s příchodem modernity a postmodernity přinášejícími mimo jiné nárůst individualizace-jedinečnosti-mnohotvárnosti ve společnosti zároveň s prohlubováním neuváženého čerpání (nejenom přírodních) zdrojů zrcadlícího se v kulturním a environmentálním úpadku. Na potřebu koordinované akce umožňující plné využití potenciálu generovaného v rámci konceptu sociální ekonomie upozorňuje ve své práci v dobovém kontextu na počátku 20. století např. Polanyi (Ray, 2006, s. 280; Gemici, 2007) zdůrazňující nutnost akce na národní úrovni, zasazující se o prohloubení solidarity, sociálního, kulturního a ekonomického blahobytu. Dnešní postmoderní společnost vyžaduje stále tutěž iniciativu i přes to, že byla po delší období odmítána a nahrazována klasicky liberální politikou "laissez faire". Takovéto snahy jsou ovšem dekonstruovány a nahlíženy kriticky v kontextu post-koloniálního, feministického, post-marxistického a dalších diskurzů.

V rámci NER je snahou nalézt metodologii umožňující uchopení rozdílných socio-kulturních rámců a jejich praktické uplatnění zaměřené k regionálnímu rozvoji. K tomu je nezbytné uplatnění transdisciplinárních přístupů majících pevné ukotvení z hlediska ontologického, epistemologického, metodologického i ideologického. Výsledkem jsou práce vycházející z akceptace kulturního obratu pracující v rámci regionálního rozvoje s fenomény sociálního kapitálu, lokálního patriotismu...(např. Cloke, Little 1997; Cloke, Crang, Goodwin 2005; Cloke, Marsden, Mooney 2006, Katz 1996) upírající pozornost směrem k (re)distribuci vztahů a vazeb v rámci globálních sítí podmíněné vlastní aktivitou participující na celém jejím průběhu.

### 3. Tři roviny NER

K naplňování výše zmíněného je dle Raye (2006) třeba skloubit rozdílné úrovně/ roviny, které se v rámci globální prostorovosti střetávají. Je jí rovina lokální (intra-regionální), regionální (politicko-administrativní) a globální (inter-regionální).

*Lokální (intra-regionální) rovina:* směřuje k operacionalizaci aktivit uskutečňovaných na základě: a) efektivní kooperace existujících vztahů, při níž dochází k růstu vnitřního kapitálu a tím je posilován trvale udržitelný a bezpečný vývoj komunit/ lokalit (sustainability); b) posílením regionální identity vedoucí k přilákání vnějšího kapitálu vyhledávající stabilní, bezpečné a ukotvené prostředí vedoucí opět k posilování environmentální bezpečnosti a trvalé udržitelnosti komunit/ lokalit.

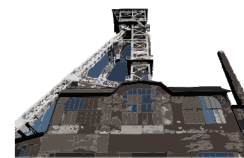
To umožňuje vznik místně specifických režimů akumulace kapitálu (jeho sdílení, pře/rozdělování a

směně) založené na rozvoji vnitřního potenciálu lokalit/ komunit, vycházející při tom z lokálně zakořeněné kultury. Dochází tak k propojení sociální ekonomie s politicko-kulturní identitou, která se může stát specifickým lokálním intelektuálním vlastnictvím umožňujícím TUR, jež mohou být komunitami v lokalitě zároveň komodifikován v souladu s principy globalizace a sustainability. Vzhledem k zakořenění kapitálu dosahujícího měřítka jednotlivců jde o dynamický systém vztahů, vyžadující sladění a participaci jednotlivců zainteresovaných ve sférách podnikatelské, administrativní, vzdělávací, neziskové a spolkové.

*Regionální (politicko-administrativní) rovina:* reprezentuje úroveň tvorby a implementace pravidel zaměřených k udržitelnosti růstu vyrovnáváním meziregionálních nerovností zásahy z centra koncentrujícího řídicí a rozhodovací pravomoci. Při tom však vznáší k centru požadavky na re/distribuci příležitostí prostřednictvím recipročních mechanismů. Tím se vytváří prostor pro formulaci společných/ veřejných zdrojů současně s tvorbou sítí a cest k jejich recipročnímu sdílení, redistribuci a trvale udržitelné a bezpečné směně. Současně s těmito zdroji dochází k decentralizaci řídicích a rozhodovacích funkcí, včetně kapitálu, jež se na ně váže. Reciproční mechanismy potom mohou umožňovat kvalitnější referenci operacionalizace konkrétních pravidel uvnitř systému a zajišťovat tak jeho dynamickou rovnováhu a schopnost reagovat na aktuální podněty jeho uzpůsobením. Takovýto stav napomáhá k transferu a inspiraci pozitivních dopadů vně lokality v rámci kumulativních mechanismů, o nichž hovoří Blažek a Uhlíř, 2002; s. 60 ).

*Globální (inter-regionální) rovina:* je nejbližší chování nadnárodních korporací v rámci globální snahy o kontrolu směřování a využívání lokálního kapitálu dle vlastních potřeb v rámci globalizační strategie o němž hovoří U. Beck (2007, s. 204-206). Je reakcí na změnu prostorovosti od přírodně deterministické/ regionální pojetí, přes sociálně konstruktivistické přístupy po pojetí sítí (Cloke, Crang, Goodwin 2005; s 34-50). Vznikají tak dynamické vazby mající proměnlivou povahu při velmi citlivé rovnováze.

Ray (2006, s. 288-289) ve své práci na příkladu vztahu rozvoje venkova a jeho prostorovosti v rámci EU čtyři typy přediva utvářejícího sítě, které jsou pro globální úroveň zásadní. První z nich je rovina kulturní projevující se v oblasti pojiva kulturní paměti/ prostředí a jeho jazykové konstrukce. Druhou potom tvoří spojnice tvořená směnou reprezentovanou např. v rámci obchodu vzájemnou distribucí lokálních produktů, spotřebitelským chování, které je orientováno určitým směrem posilujícím a nebo naopak oslabujícím vzájemné vztahy a vazby. Třetí souvisí s oblastí uvědomování si a očekávání, podílejících se na utváření a stabilitě sítí.



Čtvrtou utváří specifické kontexty a jejich znalosti/sdílení umožňující využití lokálních specifíků globálně. Prostřednictvím tohoto přediva se globalizované lokality mohou vzájemně posilovat, kooperovat při akumulaci svého kapitálu, utvářet na základě své odlišnosti nové způsoby prolínání se promítající se v kritickém pohledu a přístupu ke směřování předurčovanému (ekonomickou a kulturní) globalizací.

Lokální iniciativy tak vytváří samostatné platformy generující vlastní moc (*politicko-kulturní*) ve vztahu k vyšším regionálním strukturám, jichž jsou ovšem zároveň nedílnou součástí skrze vzájemné politicko-ekonomické vazby. V rámci těchto procesů dochází k redistribuci moci prostřednictvím sítí sociálním jednáním. Moc se tak stává daleko spíše něčím co je sdíleno, než centralizovanou silou přisouzenou pouze někomu. Takto lze na mocenské vztahy nahlížet v kontextu pojetí M. Foucaulta (česky 2009), ke kterým odkazuje také U. Beck (česky 2007). V tomto pojetí rozložení moci je také ukryt potenciál vycházející z konceptu glocalizace, který umožňuje komunitám/lokality vytvářet prostřednictvím sítí vlastní prostorovost na jiné úrovni, nežli je ta určovaná globálním kapitálem, založená na sdílených významech, které jsou vlastní a specifické právě jim.

#### 4. Další směřování - diskuse

Formulace těchto východisek je výsledkem práce týmu i jeho jednotlivců v rámci řady dílčích úkolů. Jejich společným jmenovatelem je participativní, akční výzkum kombinující jednotlivé členy týmu dle jejich pozice outsider-insider vzhledem ke konkrétním lokalitám a interdisciplinární smíšené výzkumné strategii. Z dosud publikovaných výsledků uvedeme např. Hynek, Svozil, Trávníček, Trojan 2010, Vágai, Vodáková 2010. Otevřenou otázkou zůstává nekončící hledání rovnováhy mezi teorií a praxí, lokalitami a globalizací nejenom v rámci zájmového území Deblínska, které je pro tyto aktivity klíčové, ale také Frýdlantska a dalších zájmových území v jejichž rámci jsou jednotlivci i celý tým zainteresováni.

#### Použité zdroje:

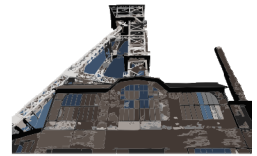
- BECK, U. (2007): Moc a protiváha moci v globálním věku : nová ekonomie světové politiky. Praha : Sociologické nakladatelství, 460 s. ISBN 978-80-86429-67-0.
- BINEK, J, a kol. (2007): Venkovský prostor a jeho oživení. Georgetown, Brno, 137 s. ISBN 80-2511-95.
- BLAŽEK, J., ULÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace. Karolinum, Praha, 211 s. ISBN 80-246-0384-5.

- BOURDIEU, P. (1973): "Cultural Reproduction and Social Reproduction." Knowledge, Education, and Social Change: Papers in the Sociology of Education. Edited by Richard Brown. London, Tavistock, s 71-112.
- BOURDIEU, P. (1986) The forms of capital. In J. Richardson (Ed.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, New York, Greenwood, 241-258.
- CLOKE, P., CRANG, P., GOODWIN, M. (eds.) (2005): Introducing human geographies. 2<sup>nd</sup> ed. Hodder Arnold, London, 653 s.
- CLOKE P., MARDSEN, T., MOONEY, P., (2008): Handbook of Rural studies. SAGE publication, London. 511 p. ISBN : 9780761973324.
- CLOKE, P., LITTLE, J. (eds.) (1997): Contested countryside cultures – Otherness, marginalisation and rurality. Routledge, London, 295 s. ISBN 10: 0415140757.
- COOKE, P. (1995): Keeping to the high road: learning, reflexivity and associative governance in regional economic development. In COOKE, P. (ed, 1995): The Rise of the Rusbelt. London, UCL Press, s. 231-245. ISBN 1 85728 420 8.
- GEMICI, K. (2007): Karl Polanyi and the antinomies of embeddedness. Socio-economic review, vol. 6, issue 1, s. 5-33.
- HYNEK, A., HYNEK, N., HERBER, V., SCHREFEL, CH. (2007): Environmental Security in Borderland Areas: Exploring the Znojmo/Retz Transborder Region. Vinna: 17&4 Organisations-beratung. 81 s.
- HYNEK, A., SVOZIL, B., TRÁVNÍČEK, J., TROJAN, J. (2010): Sustainable Deblín Region: Educational Project. Envigogika, Praha : COŽP UK, 2009/IV, 2.
- JEŽEK, J. (2007): Teoretické problémy endogenního přístupu k regionálnímu rozvoji . In INPROFORUM 2007. České Budějovice : Jihočeská univerzita, s.251-256. ISBN 978-80-7394-016-4.
- KATZ, C. (1996) 'Towards minor theory', Environment and Planning D: Society and Space 14: 487-99.
- LUNDWALL, B.-Å., (ed. 1992), National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning, London: Pinter Publishers,
- MALMBERG, A., MASKELL, P. (2002): The elusive concept of localization economies: towards a knowledge-based theory of spatial clustering.





# XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010



Environment and Planning, A 34, No. 3, s. 429-449

RAY, CH. (2006): Neo endogeneous development. In CLOKE P., MARDSEN, T., MOONEY, P., (2008): Handbook of Rural studies. SAGE publication, London. s 278-292.

ROBERTSON, R., (1992): Globalization: Social Theory and Global Culture (Theory, Culture & Society). Sage Publications, London, 244s. ISBN 9780803981874

SAYER, A., WALKER, R. (1992) The new social economy — reworking the division of labour. Blackwell, Oxford 306 s. ISBN 1 55786 280 X

SPIŠIAK, P. (2005): Výskum vybraných vidieckych periférnych/marginálnych oblastí na Slovensku. In NOVOTNÁ, M. (ed): Problémy periférnych oblastí. PrF UK, Praha, s. 177 – 184. ISBN 80-86561-21-6.

VÁGAI, T., VODÁKOVÁ, P. (2010): Projektové kurzy na KGE FP TU v Liberci. IČGS, 29, č. 2, v tisku.

---

#### Adresy autorů:

Doc. RNDr. Alois Hynek, CS.c  
RNDr. Mgr. Tomáš Vágai  
Technická univerzita v Liberci  
Katedra geografie  
Voroněžská 1329/13  
460 01 Liberec  
alois.hynek@tul.cz, tomas.vagai@tul.cz

Mgr. Jan Trávníček  
Mgr. Bc. Jakub Trojan  
Přírodovědecká fakulta MU  
Geografický ústav  
Kotlářská 2  
611 37 Brno  
jan.travnicek@mail.muni.cz, trojan@sci.muni.cz

RNDr. Mgr. Břetislav Svozil, Ph.D  
ZŠ a MŠ Deblín,  
okres Brno-venkov, Deblín 277, 664 75  
svozil@mail.muni.cz